K L A I P Ė D A

Ieva Masiulienė

Tyrinėjimai Kurpių g. 3

2007–2008 m. vykdyti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai ir archeologiniai tyrinėjimai sklype Kurpių g. 3, kuris patenka į Klaipėdos senamiesčio teritoriją (NKVR unikalus kodas 27008). Sklypą sudaro dviejų pastatų su kiemeliais kompleksas. Vienas jų yra sklypo ŠV dalyje prie Kalvių gatvės, kitas – tarp mažojo ir didžiojo pastato (1 pav.). Kadangi planuojama pastatų ir kiemelio rekonstrukcija, reikėjo atlikti archeologinius tyrinėjimus. Šiuo etapu siekta ištirti didžiojo pastato vidų bei išorę, nes bus vykdomi pastato pamatų tvirtinimo ir pusrūsių gilinimo darbai. Ateityje archeologiniai tyrinėjimai bus tęsiami mažajame pastate ir kiemelyje.

Sklypas yra dabartinio senamiesčio ŠV dalyje ir užima tris ketvirtadalius istoriškai

1 pav. Klaipėdos senamiestis su priemiesčiais bei 2007 m. tyrinėjimų vieta: 1 – senojo miesto vieta, 2 – Odų gatvelės rajonas (Frydricho priemiestis), 3 – Krūmamiestis, 4 – Mažoji Vitė, 5 – Didžioji Vitė. I. Masiulienės brėž.

Fig. 1. Klaipėda old town and suburbs and the 2007 excavation site: 1 – the old town, 2 – the Odų street district (Friedrich suburb), 3 – Krūmamiestis, 4 – Mažoji Vitė, 5 – Didžioji Vitė.

susiformavusio kvartalo, kurio PV dalis neužstatyta. Kvartalas ribojasi su Kalvių, Mėsininkų, Pasiuntinių ir Kurpių gatvėmis, jis dabar yra apie 49x13 m dydžio. Pastatų ir kiemelio komplekso ilgis yra apie 37 m, plotis – 13 m.

Archeologinių tyrinėjimų greta Kurpių gatvės apžvalga. Dabartinėje senamiesčio teritorijoje tarp Didžiojo Vandens gatvės ir Danės upės bei tarp Teatro gatvės ir Jono kalnelio (buvę bastionai) nuo XV a. pabaigos – XVI a. pradžios kūrėsi „naujas miestas“, kuris XVI a. pradžioje iškasus gynybinį griovį (Naujoji Danė), tapo „miestu sala“ (V. Žulkus, Klaipėdos istorijos ir topografijos bruožai XIII–XVII a. (archeologijos duomenimis), *Klaipėdos miesto ir regiono archeologijos ir istorijos problemos. AHUK*, Klaipėda, 1994, p. 11). Ankstyviausi, XV a. pabaigos, kultūriniai sluoksniai aptikti prie Tomo ir Kurpių gatvių, tačiau „miesto salos“ gatvių tinklas ir kvartalai sparčiau pradėjo formuotis tik nuo XVI a. pradžios – vidurio.

Archeologinių tyrinėjimų metu greta Kurpių g. 4 namo ir jo rūsyje buvo aptiktos sudegusio pastato liekanos, datuojamos XV a. pabaiga – XVI a. pradžia (V. Žulkus, Gyvenamojo namo Kurpių 4 Klaipėdoje. Archeologinių tyrimo darbų ataskaita. 1974, *MLIM,* Pg. m. 8161; J. Genys, Pastato Klaipėdoje, Kurpių gatvė 4, rūsiai. Archeologinių tyrimų 1980 m. ataskaita, *MLIM,* Pg. m. 7961). Vėliau čia buvo pastatyta kurpiaus dirbtuvė (fachverkinio tipo pastatas), datuojama XVI a. pradžia. Ji sudegė 1540 m. gaisre. Kiti XVI–XVII a. statyti fachverkiniai pastatai sudegė per 1678 m. gaisrą. Vėliau, XVIII a. antroje pusėje, pastatyti du mūriniai pastatai. Sluoksniuose, datuojamuose XVII–XVIII a. pradžia, prie Kurpių g. buvo surinkta nemažai odos atraižų. Taigi kvartale nuolat veikusios kurpių dirbtuvės, ką ir rodo gatvės pavadinimas.

Archeologinių tyrinėjimų metu Kurpių g. 1 name buvo užfiksuoti 5 horizontai, kurių pirmasis datuojamas XVII a. antrąja puse. Jam priklauso nedidelis ūkinės paskirties pastatėlis iš rąstų (R. Sprainaitis, Kurpių gatvė 1 Klaipėdoje. Archeologinės priežiūros ir fiksacijos ataskaita. 1981, *LIIR*, f. 1, b. 828). Vėliau ši teritorija aukštinta pilant pjuvenas bei medienos atliekas. Matyt, sklypą užsemdavo greta buvusios Danės upės vanduo. Tyrinėtoje vietoje buvo aptikti dar kelių pastatų pamatų fragmentai, datuojami XVII a. pabaiga – XVIII a. viduriu. Dabartinis pastatas (Kurpių restoranas) pastatytas XVIII a. antroje pusėje.

Sklype tarp Kurpių, Mėsininkų ir Kepėjų g. pirmo užstatymo liekanos priklauso XVI a. antrajai pusei – pabaigai, kai čia stovėjo ūkinis pastatas (J. Genys, Skveras prie Darbo (dab. Mėsininkų) gatvės Klaipėdoje. Archeologinių tyrimų ataskaita. 1980, *LIIR*, f. 1, b. 1329). XVII–XVIII a. statinių liekanos fragmentiškos, sunaikintos vėlesnių statybų. Archeologinių tyrinėjimų metu Kurpių g. sluoksniuose aptikti XVI a. pirmos pusės – vidurio radiniai rodo, kad ši vieta buvo sausinama.

Sklype prie Pasiuntinių ir Kalvių g. sankryžos aptikti XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios supiltiniai sluoksniai, kurie žymi šioje vietoje buvus Danės deltos reliktinį tvenkinį (J. Genys, Skvero prie Kalvių ir Žaibo (dab. Pasiuntinių) gatvių Klaipėdoje archeologinių tyrimų ataskaita. 1980, *LIIR*, f. 1, b. 971). XVIII a. kultūriniai sluoksniai sunaikinti statant XIX a. pastatą, kuris stovi ir šiandien.

Tyrinėjamame sklype, kiemelyje prie Kalvių g. 1990 m. R. Sprainaitis ir D. Elertas vykdė archeologinę priežiūrą (R. Sprainaitis,

D. Elertas, Kurpių gatvė 3 Klaipėdoje archeologinės priežiūros ir fiksacijos ataskaita, *MLIM,* Pg. m. 7962). Tyrinėjimų metu tvarkomame kiemelyje (plotas 12x3,4 m) buvo aptikti suardyti viršutiniai sluoksniai, kurie užpilti smėliu XX a. Giliau aptikti vėlyvo pastato akmenų pamatai. Visoje teritorijoje 1–1,2 m gylyje (gatvės paviršiaus H_{abs} 1,52 m) aptiktas degėsingas sluoksnis rodo buvusį gaisrą. Apatiniame juodos žemės sluoksnyje surinkta keramika datuojama XVII–XVIII a. – anot tyrinėtojų, šie sluoksniai formavosi kieme. Plote pasiekus 1,2 m gylį, tyrinėjimai nutraukti.

Archeologinių tyrinėjimų metu prie Kurpių g. buvo užfiksuotos istoriniuose šaltiniuose minimų gaisrų žymės: 1520, 1540, 1678, 1854 m. Kalbant apie Kurpių g. raidą, reikia paminėti, kad pirmieji kvartalai susiformavo aukštesnėse vietose, arčiau Tiltų g., o vėliau, XVI a. antroje pusėje – XVII a. pradžioje, užpylus tvenkinius ir pelkes, apgyvendinti sklypai „miesto salos“ PV dalyje.

Archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai. Žvalgomųjų tyrinėjimų metu buvo ištirti 8 šurfai, kurių bendras plotas 16 m². Atliekant didžiojo pastato pamatų tvirtinimo darbus, šurfai kasti prie išorinių sienų ties Kurpių, Kalvių g. bei prie pastato PV sienos. Šurfuose 4–8 buvo aptikti ankstesnių pamatų tvirtinimo metu suardyti kultūriniai sluoksniai bei betoniniai pamatai. Šurfai buvo 1–1,1 m gylio nuo dabartinio žemės paviršiaus. Kiemelyje prie Kalvių g. tirti šurfai 1–3. Kiemelis ankstesnių tvarkymo darbų metu įgilintas apie 70 cm nuo dabartinio gatvės lygio. ***Šurfe 1*** apie 90 cm gylyje užfiksuotas medinės konstrukcijos iš dviejų sudurtų rąstų ir greta gulsčiai įkastų lentų fragmentas, kuris išilgai palenda po pastato pamatais. Ties konstrukcija buvo maišytas šlyno su juoda žeme ir pavieniais radiniais sluoksnis. ***Šurfe 2*** kultūrinis sluoksnis labiau apardytas, po griuvenomis gulėjo akmuo, žemiau – maišytas pilko šlyno su plytų fragmentais sluoksnis. ***Šurfe 3*** apie 50 cm gylyje nuo kiemelio paviršiaus aptiktas lygiagrečiai dabartiniam pastatui gulėjęs apdegęs 20x25 cm storio rąstas, dėtas ant akmenų pamatų. Greta buvo maišytas šlyno ir pilkos degėsingos žemės sluoksnis.

Archeologiniai tyrinėjimai. Pusrūsyje tyrinėjimai vyko etapais, tirta šurfais, atkarpomis, mažesniais ar didesniais plotais, kadangi pamatų sutvirtinimai buvo itin prastos būklės. Pusrūsiuose archeologiniai tyrinėjimai vyko šešiose patalpose, bendras ištirtas plotas yra apie 150 m². Pusrūsiai įgilinti apie 1–1,5 m nuo dabartinio gatvių lygio. Sklypo absoliutūs aukščiai ties didžiuoju pastatu Kurpių g. yra H_{abs} 1,76 m, o Kalvių g. – H_{abs} 1,37 m.

Archeologinių tyrinėjimų metu dabartinio pastato pusrūsiuose buvo aptikti gyvenamojo namo, priestato ir pastato (?) pamatų fragmentai, priklausę dviem sklypams.

Gyvenamojo namo liekanos aptiktos patalpose 1, 4, 5. Pastato konstrukcijos statytos ant niveliacinių ir hidroizoliacinių sluoksnių, kadangi sklypo paviršius buvo pelkėtas, o greta yra buvęs ir Danės deltos reliktinis tvenkinys. Visų pirma aukštinant sklypą ant pelkėto paviršiaus buvo supiltas 20–40 cm storio žvyro sluoksnis, virš jo – apie 30 cm smėlio sluoksnis. Hidroizoliacijai naudotas pilkas šlynas, kuriuo užpildytas visas pastato perimetras nuo niveliacinio smėlio iki pastato karkaso vidurio. Namo karkasas (patalpa 3) dėtas ant ąžuolinių 70x40x40 cm dydžio kaladžių, kurios suguldytos ant apdegusių tašytų antrinio panaudojimo rąstų (2 pav.). Vienas 100x30x

2 pav. XVI a. vidurio – XVII a. antros pusės patalpa 3, gyvenamojo pastato konstrukcijos fragmentas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 2. A fragment of the residential home from room 3 (mid-16th – second half of the 17th century).

20 cm dydžio rąstas dėtas išilgai kaladės, kiti du (60x25x15 cm ir 60x30x20 cm dydžio) skersai. Įdomu tai, kad po kaladėmis buvę rąstai dar dėti ant vieno 100x30x20 dydžio rąsto ir ant trimis eilėmis po keturis sukaltų 12 netašytų apie 10 cm skersmens medžio rąstelių. Aprašyta konstrukcija statyta ant smėlio niveliacinio sluoksnio. Pastato karkasas (20x20 cm) turėjo statramsčius, tarpai tarp jų buvo užpildyti moliu rištomis plytomis (plytų sienos likę tik fragmentai). Atstumai tarp statramsčių nevienodi – apie 70–80 cm, keturių statramsčių fragmentų dydžiai – apie 15x25 cm.

Kitas namo ŠR sienos fragmentas aptiktas patalpoje 4, po dabartinio pastato vidine siena. Praėjime į patalpą užfiksuotas tik nedidelis pastato karkaso (20x25 cm) fragmentas, po kuriuo buvo pilko šlyno hidroizoliacinis sluoksnis. Pastato vidus vietomis grįstas plytomis ar pusplytėmis, kitur tvarkingai sudėtos lentos, o namo centrinėje dalyje paviršius netvarkingai išklotas plytų nuolaužomis ir akmenimis. Patalpoje 3, prie praėjimo į patalpą 5, buvo aptikta krosnies pado dalis, kuri apardyta vėlesnių perkasimų. Padas sudėtas iš dviejų eilių raudonų plytų, rištų moliu, kurio aptikta ir paviršiuje. Kad čia galėjo būti koklinė krosnis, liudija greta (patalpa 5) rastas nemažas kiekis glazūruotų dubeninių koklių su rozete viduje. Tokie kokliai datuojami XVI a. viduriu – XVII a. viduriu. Name ties PR siena buvo aptiktos į žemę įleistos 3 drenažinės statinės. Jų paviršiai buvo grindų lygyje. Pastato viduryje šlyne rastas didelis akmuo, ant kurio keliomis eilėmis sudėtos plytos (spėjama iš pilies) – panašu į pagrindą atramai. Prie pastato ŠR ir PV sienų šlyno sluoksnyje aptikta daugybė vitražinių langų stiklo duženų, kurios rodo pastatą buvus su stiklo langais.

Priestato konstrukcijų liekanos aptiktos patalpose 1, 2, 3. Pastato P kampas aptiktas antroje patalpoje (3 pav.), o PV sienos dalis užfiksuota patalpoje 1 (4 pav.). Priestatas statytas ant niveliacinio smėlio ir užpiltas hidroizoliacinio pilko šlyno sluoksniu, virš kurio dar kartą piltas smėlis. Pastato karkasas dėtas ant akmenų kampuose, vienas aptiktas ties pastato viduriu. Statinio karkasas (15x25 cm) turi statramsčius (10x15 cm), tarpai tarp kurių užpildyti plytomis, rištomis moliu (išlikę tik plytų sienos fragmentai). Priestato P kampas tvirtintas 15x15 cm storio įstrižainėmis, atremtomis į kampinį statramstį. Sienos PR dalis nuardyta, karkasas nupjautas ties praėjimu į trečią patalpą, kadangi trukdė įrengiant lataką, kuris dėtas karkaso vietoje. Patalpoje 3 aptiktas akmuo leidžia spėti čia buvus priestato kampą. Pastate vietomis buvo lentų grindys, kurios klotos ant smėlio. Kitur buvo užpilta medžio skiedromis ir atliekomis. Pastato P kampe grindys buvo aukštinamos: aptikti dviejų grindų lygiai, o virš jų vėliau piltas medienos skiedrų sluoksnis. Ties pastato kampu,

3 pav. XVI a. vidurio – XVII a. antros pusės patalpa 2, priestato fragmentas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 3. A fragment of the outbuilding from room 2 (mid-16th – second half of the 17th century).

4 pav. XVI a. vidurio – XVII a. antros pusės patalpa 1, kitos dalies priestato fragmentas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 4. A fragment of another part of the outbuilding from room 1 (mid-16th – second half of the 17th century).

rudos žemės ir šlyno sluoksnyje aptikta daugybė vitražinio langų stiklo duženų bei keli švininių rėmelių fragmentai (langų stiklo surinkta ir po grindimis). Manoma, kad langų stiklo fragmentai priklausė gyvenamajam pastatui, kadangi sluoksnis susiformavo prieš pastatant priestatą.

Akmenų pamatai aptikti patalpoje 6. Prie vidinės dabartinio pastato sienos buvo atidengtas keturiomis eilėmis sudėtų akmenų pamatų fragmentas (5 pav.). Pamatai įleisti į niveliacinio pilko smėlio su gėlavandenėmis kriauklytėmis sluoksnį, kuris baigėsi patalpoje 2, greta vytelių tvoros. Reikia pastebėti, kad dabartinio pastato pamatų apatiniai akmenys patalpoje 6 įkasti į tą patį niveliacinį smėlį. Pamatai apdegę, jų apačia yra viename lygyje su aprašytais pamatų akmenimis prie vidinės sienos. Kita vertus, žvalgomųjų tyrinėjimų metu kiemelyje, šurfe 3 aptikti pamatų ir karkaso fragmentai galėjo priklausyti tai pačiai pamatų sistemai. Patalpoje 6 po vėlesniu lataku buvo padėti du apdegę rąstai. Taigi aprašyti pamatai ir rąstų (karkasų) dalys galėjo priklausyti fachverkinio tipo pastatui, statytam XVI a. antroje pusėje. Tai patvirtintų virš pamatų ir niveliacinio smėlio sluoksnio buvęs maišyto šlyno su griuvenomis ir gaisro požymiais sluoksnis, kuriame aptikti treliažiniai ir kvadratiniais įdubimais puošti koklių fragmentai, datuojami XVI a. pabaiga – XVII a.

Sklypo tvoros. Greta priestato (patalpa 2) PV sienos atidengtos tvoros liekanos, kurios viena dalis tęsėsi link Kurpių, kita dalis – link Kalvių g. (6 pav.). Tvora buvo iš į žemę sukastų 5–9 cm storio kuolų, išpintų žabais. Išlikusi tvora yra apie 1 m aukščio, apie 5 m ilgio. Patalpoje 4, greta pastato ŠR sienos buvo aptiktos kitokios konstrukcijos tvoros liekanos. Žemėje įkasti 5 tašyti kuolai ar rąsteliai, prie kurių gulsčiai dėtos lentos. Kuolai galėjo būti apie 1 m ilgio, lentos apie 25 cm pločio. Apatinė tvoros dalis užpilta šlynu. Ji tęsėsi išilgai Kurpių ir Kalvių gatvių kryptimis. Tvoros apačia nepasiekta, kadangi giliau galimybės tirti nebuvo.

Drenažo sistema – uždari latakai, sujungti vieni su kitais, aptikti patalpose 2, 3, 4, 5, 6. Latakai pagaminti iš spygliuočių medienos lentų, sutvirtintų kaltinėmis vinimis. Lentos buvo apie 30 cm pločio, apie 5 cm storio. Latakų dalys ties sujungimais sutvirtintos prikaltomis lentutėmis. Latakai įkasti su nuolydžiais į anksčiau susiformavusius sluoksnius. Manoma, kad vanduo iš pusrūsių buvo drenuojamas į Kalvių (patalpa 5) ir Kurpių (patalpa 6) gatves. Patalpoje 6 latakas buvo padėtas ant dviejų ąžuolinių antrinio panaudojimo rąstų, kurie palenda po pamatais, vandenį nukreipdami į Kurpių g. (2 pav.). Taip pat patalpoje 2 buvo aptiktas 1x1 m dydžio kolektorius, sukaltas iš pušinių pusrąsčių. Latakai vietomis apdegę, o viduje visuose latakuose aptiktas kalkių su degėsiais užpildas.

Ūkinė dėžė aptikta patalpoje 1. 1,2x1,3 m dydžio ūkinė dėžė pagaminta iš spygliuočių medienos lentų. Vidus išklotas 30 cm pločio ir 5 cm storio lentomis, kurios sutvirtintos kaltinėmis vinimis. Karkaso lentų galuose yra išpjovos, kuriomis lentos sujungtos viena su kita. Dėžėje buvo maišytas kalkių su degėsiais užpildas, paviršiuje aptikti keli radiniai. Ūkinės dėžės vidus apdegęs, spėjama, kad ji buvo skirta kalkių gesinimui.

Radiniai. Archeologinių tyrinėjimų metu surinkti keli tūkstančiai radinių, kuriuos dar reikia analizuoti. Dalis radinių, kurie pateko įvairių dabartinio pastato rekonstrukcijų metu, priklauso XIX–XX a. XVIII a. radinių nėra daug, kadangi statant dabartinį pastatą

5 pav. Patalpa 6, latakas ir fachverkinio (?) pastato pamatai. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 5. The water channel and the foundation of the half-timbered (?) building from room 6.

6 pav. XVI a. vidurio – XVII a. antros pusės patalpa 2, vytelių tvora. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 6. The wattle fence from room 2 (mid-16th – second half of the 17th century).

0 2 cm

7 pav. Patalpa 2, žalvarinis XVI a. vidurio – pabaigos smeigtukas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 7. A bronze pin (mid to late 16th century) from room 2.

0 2 cm

8 pav. Patalpa 2, neaiškaus XVI a. vidurio (preliminariai 1542–1554 m.) raginio dirbinio fragmentas su renesansinės moters raižiniu. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 8. A fragment, found in room 2, of a mid-16th century (preliminarily 1542–1554) indefinite antler artefact with scrimshaw of a Renaissance woman.

0 3 cm

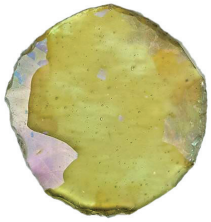
šio laikotarpio sluoksniai buvo nukasti. Daugiausia radinių aptikta gyvenamojo namo viduje, po 1678 m. gaisro susiformavusiame maišytame sluoksnyje bei ankstyviausiame rudos durpingos žemės sluoksnyje už priestato ir gyvenamojo namo ribų. Surinktų XVI–XVII a. radinių spektras labai platus – buities apyvokos daiktai, žmogaus aprangos liekanos, kokliai, statybinė keramika, geležiniai dirbiniai ar įrankiai. Kaip atskirą radinių grupę galima išskirti lazdyno ir graikinius riešutus bei giles, kurių kevalų buvo aptikta apatiniuose sluoksniuose.

Šiame straipsnyje verta aprašyti keletą radinių, kurie yra unikalūs Klaipėdos archeologinėje medžiagoje. Tenka pripažinti, kad dėl kai kurių radinių metališkumo buvo apsirikta, ir tik atlikus dirbinių cheminę analizę buvo nustatytos metalų kokybinės sudėtys. Jų tyrimus atliko LDM P. Gudyno restauravimo centro darbuotoja dr. L. Grabauskaitė.

Ankstyviausiame rudos durpingos žemės sluoksnyje už priestato PV sienos buvo rastas apie 5 cm ilgio žalvarinis smeigtukas su apie 4 mm skersmens galvute, suformuota iš susuktos aplink adatėlę vielutės (7 pav.). Greta priestato kampo buvo aptikta neaiškios paskirties raginės plokštelės dalis su įrėžtu stovinčios moters atvaizdu (8 pav.). Pagal išlikusį raižinio fragmentą manoma, jog moteris yra su renesansiniais rūbais. Plokštelės fragmentas – apie 5 cm ilgio, apie 3 cm pločio. Patalpoje 3 tame pačiame kultūriniame sluoksnyje rastas žalvarinis knygos viršelio apkalas, kurio paviršius puoštas iškiliais geometriniais ir augaliniais ornamentais (9 pav.). Apkale yra sky-

9 pav. Patalpa 6, žalvarinis XVI a. vidurio – pabaigos knygos viršelio apkalas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 9. The mid to late 16th-century bronze book corner found in room 6.

0 3 cm

10 pav. Patalpa 2, XVI a. vidurio (preliminariai 1542–1554 m.) vitražinio langų stiklo fragmentas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 10. A shard, found in room 2, of mid-16th century (preliminarily 1542–1554) stained window glass.

0 3 cm

11 pav. Patalpa 2, XVI a. vidurio (preliminariai 1542–1554 m.) vitražinio langų stiklo fragmentai su tapytais ženklais ir raidėmis. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 11. Shards, found in room 2, of mid-16th century (preliminarily 1542–1554) stained window glass with painted symbols and letters.

0 1 cm

12 pav. Patalpa 3, sidabrinis Senojo Žygimanto 1510 m. pusgrašis. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 12. A 1510 Sigismund I the Old silver half groat found in room 3.

0 3 cm

13 pav. XVI a. vidurio patalpa 3, švino šaukštas, dengtas vario lydiniu, 1678 m. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 13. A lead spoon plated with a copper alloy, 1678, that was found in room 3 (mid-16th-century).

0 3 cm

14 pav. Patalpa 3, XVI a. vidurio – 1678 m. geležinis dirbinys. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 14. Mid-16th-century – 1678 iron artefacts found in room 3.

0 5 cm

15 pav. Patalpa 4, kepurė iš vilnonės neaustinės veltinio tipo medžiagos, preliminariai datuojama XVI–XVII a. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 15. A cap made of unwoven wool felt that is preliminarily dated to the 16th–17th century and was found in room 4.

Patalpos nr. Room	2	4	6	Iš viso:
Galvijas Cow	35	21	132	188
Veršiukas Calf	2	1	4	7
Kiaulė Domestic pig	9		14	23
Kiaulė arba šernas Domestic or wild pig	9		14	23
Ožka Goat		1		1
Avis Sheep		1	1	2
Ožka arba avis Goat or sheep	10	4	14	28
Višta Chicken	1	1		2
Antis Duck				0
Žąsis Goose	1			1
Paukštis Bird	4		3	7
Taurusis elnias Red deer			1	1
Briedis Elk			2	2
Stirna Roe deer			1	1
Kiškis Rabbit			2	2
Žuvis Fish	2	1	1	4
Neidentifikuoti Unidentified	107	29	135	271
Iš viso: Total:	171	59	313	543

1 lentelė. Osteologinė medžiaga.
Table 1. Osteological material.

lutės, skirtos pritvirtinimui, vienoje jų likusi kniedelė. Apkalo kraštai užlenkti, apie 5,5 cm ilgio. Po priestato grindimis, rudos durpingos žemės sluoksnyje, tarp daugybės langų stiklo duženų aptikti du su tapytomis raidėmis ir ornamentais bei vienas apskritos formos stiklo fragmentas (10–11 pav.). Ant vitražinių langų stiklų, matyt, yra buvę užrašai, kadangi pirmame stiklo fragmente matosi SH raidės, kitame – S ir SP raidės. Gyvenamojo pastato viduje (patalpa 3), prie ŠR sienos, greta medinių grindų rasta sidabrinė moneta (12 pav.). Anot E. Remeco, tai 1510 m. Senojo Žygimanto pusgrašis, kaldintas Vilniuje. Šios monetos apyvartoje buvo iki XVII a. pradžios. Gyvenamojo namo drenažinėje statinėje, degėsių sluoksnyje rastas šaukštas. Manyta, kad jis sidabrinis, bet atlikus cheminius tyrimus nustatyta, kad tai švino lydinys su vario danga (13 pav.). Virš gyvenamojo namo plytų grindinio, gaisro metu susiformavusiame šlyno ir griuvenų sluoksnyje aptiktas geležinis dirbinys ar įrankis, kurio paskirtis neaiški (14 pav.). Greta tame pačiame sluoksnyje buvo rastos ir žirklės. Už pastato ŠR sienos (kitas sklypas), rudos durpingos žemės sluoksnyje buvo aptikta kepurė (15 pav.). LDM P. Gudyno restauravimo centre dr. L. Grabauskaitė atliko mikrocheminius ir morfologinius tyrimus, kuriais nustatė, kad kepurėlė pagaminta iš vilnonės neaustinės veltinio tipo medžiagos. Dalis radinių dabar konservuojami ir restauruojami LDM P. Gudyno restauravimo centre.

Paleobotaniniai tyrimai. Archeologinių tyrinėjimų metu iš įvairių vietų kultūrinių ir natūraliai susiformavusių sluoksnių buvo paimti mėginiai ir perduoti į Geologijos ir geografijos institutą. Paleobotaninius makro ir mikro tyrimus atlieka dr. D. Kisielienė ir dr. M. Stančikaitė.

Kaulinė medžiaga. Gausi kaulinė medžiaga, surinkta visuose kultūriniuose sluoksniuose, buvo perduota į LVA, tyrimus atliko dr. L. Daugnora. XVI a. antros pusės – pabaigos susiformavusiame rudos durpingos žemės sluoksnyje surinktos kaulinės medžiagos analizė pateikta lentelėje 1.

Dendrochronologiniai tyrimai. Tyrinėjimų metu buvo nupjauti medienos pavyzdžiai iš pastatų konstrukcijų, grindų, įvairių statinių liekanų, latakų, ūkinės dėžės. Kelios dešimtys medienos pavyzdžių perduoti dendrochronologiniams tyrimams, kuriuos atlieka KU doktorantas M. Brazauskas. Nustatytos dalies medienos pavyzdžių datos:

Patalpa 2. Priestato PV sienos karkasas. Paskutinė rievė 1540 m. Dendrochronologinė data apie 1554 m.

Patalpa 3. Gyvenamojo namo PV sienos karkasas. Paskutinė rievė 1528 m. Dendrochronologinė data apie 1542 m.

Patalpa 3. Drenažinė statinė. Paskutinė rievė 1583 m. Dendrochronologinė data apie 1597 m.

Patalpa 3. Drenažinė statinė. Paskutinė rievė 1634 m. Dendrochronologinė data apie 1648 m.

Patalpa 6. Drenažo sistemos rąstas (antrinio panaudojimo) po lataku. Paskutinė rievė 1556 m. Dendrochronologinė data apie 1570 m. (preliminari data).

Kvartalo raida. Remdamiesi archeologiniais tyrinėjimais, radinių preliminaria analize bei dendrochronologiniais tyrimais, galime bendrais bruožais apžvelgti dalies kvartalo Kurpių g. 3 raidą, nors kai kurias prielaidas dar reikia patikslinti atliekant išsamų archeologinės medžiagos tyrimą.

16 pav. Patalpa 6, kv. 17–19B–C sienelė, kurioje matyti smėlio niveliacinis sluoksnis, XVI a. vidurio – pabaigos kultūrinis sluoksnis, smėlio su organika tarpsluoksniais bei pelkės paviršius. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 16. Room 6, profile of sq. 17–19B–C, in which is seen the sand levelling layer, the mid – late 16th cultural layer, sand with organic seams and a marshy surface.

Teritorija, prieš formuojantis sklypams, buvo drėgna, pelkėta. Tyrinėjimų metu (patalpos 2, 3, 6) aptikti sluoksniai su pelkių augalijos liekanomis bei susiformavusiu durpių sluoksniu. Tyrimai patalpoje 6 rodo, kad Danės vandens lygis pakildavo ir ne kartą užliedavo teritoriją, užnešdamas smėlio sluoksnį (16 pav.). Patalpoje 3 durpingo sluoksnio absoliutūs aukščiai yra H_{abs} –1,20 m – H_{abs} –1,40 m, paviršius žemėja link Kalvių g., kur buvo tvenkinys. Patalpoje 2 smėlio su organikos tarpsluoksniais prasideda H_{abs} –1,40 m, o patalpoje 6 smėlio su organika paviršius yra H_{abs} –1,30 m – H_{abs} –1,40 m. Patalpoje 6 aptikto pilko šlyno sluoksnio paviršiaus absoliutus aukštis yra H_{abs} –2,10 m.

Pirmam užstatymui priskiriamas karkasinio tipo gyvenamasis namas, pastatytas apie 1542 m. Jo ilgis palei Kurpių g. yra apie 8 m. PV sienos ilgio nustatyti nepavyko, kadangi pastatas yra išsikišęs į Kurpių g., o patalpoje arčiau Kalvių g. tyrimai nevyko. Gyvenamojo namo karkaso paviršiaus H_{abs}+0,10 –0,00 m. Remiantis dendrochronologiniais tyrimais, galime teigti, kad pastatas buvo remontuojamas. Drenažinės statinės, aptiktos prie PR sienos, datuojamos apie 1597 ir 1648 m.

Kiek vėliau, apie 1554 m., greta pastato buvo pastatytas arba pristatytas karkasinio tipo priestatas. Tiksliai nežinoma, kokią jis funkciją atliko – galėjo būti sandėlis ar ūkinis pastatas. Jo PR sienos ilgis yra apie 4–5 m, o PV sienos dalis tęsiasi Kalvių g. link, todėl užfiksuoti jos ilgio taip pat nepavyko. Priestato karkaso paviršiaus H_{abs}–0,10 m – H_{abs} –0,20 m. Abiejų pastatų konstrukcijoms naudota ąžuolo mediena. Greta priestato PV sienos aptikta vytelių tvora žymi sklypo ribą (H_{abs} 0,20–0,30 m). ŠR sklypo ribą, matyt, žymi kuolų ir gulsčiai sudėtų lentų tvora. Apskaičiavus atstumus tarp tvorų galima teigti, kad gyvenamasis namas ir priestatas priklausė vienam sklypui, kurio ilgis ties Kurpių g. yra 13 m, o tai beveik atitinka XVI–XVII a. sklypų dydžius. Anot V. Žulkaus, sklypų dydžiai buvo 12x12 m (V. Žulkus, *Klaipėdos senojo miesto raidos modelis*, V., 1991, p. 54). Gyvenamojo pastato ir priestato lokacija tik dar kartą patvirtina, kad XVI a. ir vėliau svarbesnė buvo Kurpių g., o Kalvių g. buvo ūkinės reikšmės.

Už vytelių tvoros į PV formavosi naujas sklypas. Nuo XVI a. vidurio besiformuojantį rudos durpingos žemės kultūrinį sluoksnį savininkai užpylė smėliu ir pasistatė namą. Tai turėjo vykti XVI a. antroje pusėje. Manoma, kad pastatas buvo fachverkinės konstrukcijos. Pamatų (patalpa 6) H_{abs}0,20 m, pamatų šurfe 3 yra H_{abs} 0,10 m.

Visi aprašyti pastatai labai nukentėjo per 1678 m. gaisrą, kurio liekanų aptinkame visame tirtame plote.

Po gaisro sklype buvo pastatytas mūrinis pastatas. Kada tiksliai jis buvo statomas (XVII a. pabaigoje ar XVIII a. pradžioje), duomenų neturime. Statant pastatą buvo panaudoti XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios fachverkinio pastato pamatai. Pirmoje patalpoje atidengta ūkinė dėžė su kalkių liekanomis, preliminariai datuojama XVIII a., patvirtina, kad pastatas turėjo būti mūrinis. Kita vertus, ūkinė dėžė rodo, kad šioje vietoje yra buvęs kiemas, kurio sluoksniai aptikti ankstesnių tyrinėjimų metu kiemelyje prie Kalvių g. Anot tyrinėtojų, buvusio kiemo sluoksniai datuojami XVII–XVIII a. Mūrinis pastatas užėmė du sklypus ir buvo atitrauktas nuo Kalvių g. Gali būti, kad jo ŠV siena baigėsi ties vidine dabartinio namo siena patalpose 2, 3, 6. Tyrinėjimų metu praėjimuose buvo aptikti skiediniu rišti sienų ir pamatų fragmentai. Paimti palyginimui skiedinio pavyzdžiai iš sienos ir latako vidaus galbūt leis atsakyti į klausimą, ar jie vienalaikiai. Kol kas neaišku, ar drenažo sistema priklausė XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios pastatui, ar ji įrengta pastato rekonstrukcijos metu dar prieš 1854 m. gaisrą.

Manoma, kad dabartinis pastatas rekonstruotas po 1854 m. gaisro, praplečiant jį link Kalvių ir Pasiuntinių g.

Archeologiniai tyrinėjimai suteikė vertingų duomenų apie XVI a. vidurio – XIX a. kvartalo raidą, pastatų konstrukcijas bei miestiečių buitį.

Už konsultacijas ir pagalbą rašant šį straipsnį dėkoju R. Bračiulienei, M. Brazauskui, S. Satkūnaitei ir M. Mockui.

The field evaluation at Kurpių St. 3

During 2007–2008 an evaluation was conducted in the basement of the large building at Kurpių St. 3 and beside it (Fig. 1). The plot lies inside the territory of Klaipėda old town. 166 m^2 was excavated during the evaluation.

On the basis of the excavation, a preliminary analysis of the finds, and dendrochronological tests, we can survey in general terms the development of the part of the quarter at Kurpių St. 3.

The territory, prior to the formation of the plots, was damp and marshy. A frame construction residential home built around 1542 (Fig. 2) is ascribable to the first development. It was about 8 m long alongside along Kurpių street but unfortunately, the length of the SW wall could not be determined because the building projected out into the street and no investigation could be conducted in the room closest to the street.

Somewhat later, in around 1554 a frame construction outbuilding (Figs. 3–5) was built next to or attached to the building. Its purpose is unknown but it could have been a storeroom or outbuilding. The length of its SE wall was about 4–5 m and part of the SW wall continued on towards Kalvių street, where its length could not be recorded.

A wattle fence discovered beside the SW wall of the outbuilding marked the plot's boundary. The NE boundary of the plot was evidently marked by a fence made of poles and horizontal boards (Fig. 6). After calculating the distances between the fences, it is possible to state that the residential home and outbuilding belonged to one plot, which was 13 m long alongside Kurpių street, which almost corresponds to the size of 16th–17th-century plots. According to Žulkus, the size of the plots was 12x12 m. The location of the residential home and outbuilding once again confirms that in the 16th century and later, Kurpių street was more important and Kalvių was a back street.

A new plot was created to the SW of the wattle fence. The owners dumped sand on the cultural layer of brown peaty earth that had been created there since the mid-16th century (Fig. 16) and erected a home in the second half of the 16th century. It is thought that the house was of half-timbered construction.

All the buildings suffered very badly during the 1678 fire, the remains of which were discovered throughout the entire excavated area.

After the fire, a brick building, which occupied 2 plots and was set back from Kalvių street, was built on the plot in the late 17th – early 18th century. It is thought that the current building was reconstructed after the 1854 fire and expanded in the direction of Kalvių and Pasiuntinių streets.

During the excavation several thousand finds were collected, which still require a thorough analysis. Some of the finds date to the 19th–20th century and come from the current building's various reconstructions. There were few 18th-century finds because in erecting the current building, the layers from this period was dug up. Most of the finds were discovered inside the residential home in the mixed layer that formed after the 1678 fire and in the earliest layer of brown peaty earth outside the boundaries of the outbuilding and residential home. The spectrum of the collected 16th–17th-century finds is very broad: household items, the remains of human clothing, stove

tiles, structural ceramics, and iron artefacts and tools. It is possible to assign the hazelnuts, walnuts, and acorns, the shells of which were discovered in the bottom layers, to a separate group of finds. A huge quantity of bone material was collected during the excavation.

It is necessary to distinguish several finds, which are unique in Klaipėda's archaeological material: a bronze book corner (Fig. 9), a bronze pin (Fig. 7), a 1510 Sigismund I the Old silver half groat (Fig. 12), a lead spoon plated with a copper alloy (Fig. 13), a fragment of a thin piece of antler with a woman's figure (Fig. 8), shards of stained window glass (Figs. 10–11), and a cap made of wool felt (Fig. 15). Ordinary iron artefacts were also found next to them (Fig. 14)

Thus, the excavation supplied valuable information about the quarter's mid-16th – 19th-century development, the construction of the buildings, and the everyday life of the city's residents.

Ieva Masiulienė

Tyrinėjimai Tiltų g. 26A

2007 m. Klaipėdoje, sklype Tiltų g. 26A, vykdyti archeologiniai tyrinėjimai. Tyrinėtas sklypas patenka į senamiesčio su priemiesčiais teritoriją (NKVR unikalus kodas 27077), jis yra buvusio Odų g. (vėliau Frydricho) priemiesčio P dalyje (1 pav.). Archeologinių tyrinėjimų tikslas buvo ištirti būsimo pastato vietą ir nustatyti archeologinių sluoksnių vertę. Sklypas PV ribojasi su Šaltkalvių g. ir priklauso dabartinio „Friedricho pasažo" pastatų kompleksui (unikalus kodas 1188), kuris susiformavo dar XIX a. antroje pusėje. Pats sklype stovėjęs pastatas neišliko.

Istoriniai duomenys. Teritorijoje į PR nuo Senosios Danės kūrėsi Odų gatvelės rajonas, minimas 1539–1540 m. mokesčių mokėtojų sąrašuose pavadinimu Odų gatvelė (*Ledergassen*) (D. Elertas, Odų gatvelė – Odų gatvelės priemiestis – Friedrichstadtas, *Klaipėdos visuomenės ir miesto struktūros. AHUK*, Klaipėda, 2005, t. XI, p. 147). Manoma, kad pavadinimas kilęs nuo čia veikusios odų raugyklos. Nėra tiksliai žinoma, kurioje vietoje yra buvusi Odų g., J. Zembrickis nurodo, kad raugyklos buvo greta Danės atšakos (J. Zembrickis, Klaipėdos karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto istorija, *Klaipėda*, 2002, t. 1, p. 75). Senosios Danės vagos liekanos aptiktos į ŠV nuo Didžiojo Vandens g., todėl kai kurie tyrinėtojai Odų gatvelės vietą sieja su Didžiojo Vandens g. Priemiestyje miestiečių žemės buvo įteisintos 1571 m., kai hercogas Albrechtas Frydrichas padovanojo jas miestui (D. Elertas, Odų gatvelė – Odų gatvelės priemiestis – Friedrichstadtas *Klaipėdos visuomenės ir miesto struktūros. AHUK*, Klaipėda, 2005 t. XI, p. 148). Priemiesčio V dalis priklausė pilies valdai, čia apsigyveno pilies tarnautojai ir kariai, o R dalyje buvo vykdoma ūkinė veikla (daržai, sandėliai). Aukštesnėse vietose (dalis priemiesčio teritorijos buvo pelkėta, yra žinomi du didesni tvenkiniai ties Daržų g. ir Aukštosios g. sankryža bei ties Tiltų g., Grįžgatvio ir Daržų g. sankryža) kūrėsi kvartalai, kuriuose apsigyveno žvejai, įvairūs amatininkai, karčemininkai. Priemiesčio teritorijos ribos nusistovėjo tik XVII a. pradžioje supylus bastionus. Sparčiai besivystančiam Odų rajonui 1693 m. buvo suteikta privilegija, pagal kurią jis gavo Frydricho miesto vardą. Kiek vėliau, 1722 m., priemiestis buvo prijungtas prie miesto (J. Tatoris, *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 metų*, V., 1994, p. 45), o